

รายงานฉบับสมบูรณ์
(Final Report)

**กระบวนการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนและดัชนีชี้วัดความสุข
ของชุมชนบนพื้นที่สูง**

**Framework Development for Strengthening Social Capital and
Happiness Index of Highland Communities**

**แผนงานวิจัย : แผนงานการบริหารจัดการงานวิจัย
(ด้านสังคมและนโยบาย)**

โดย

พนมศักดิ์ พรหมบุรุษย์ และคณะ

สนับสนุนทุนวิจัยโดย สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2556

รายงานฉบับสมบูรณ์

(Final Report)

กระบวนการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนและดัชนีชี้วัดความสุข
ของชุมชนบนพื้นที่สูง

Framework Development for Strengthening Social Capital and
Happiness Index of Highland Communities

แผนงานวิจัย : แผนงานการบริหารจัดการงานวิจัย
(ด้านสังคมและนโยบาย)

คณะผู้วิจัย	สังกัด
ดร. พนมศักดิ์ พรหมบุรณย์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ดร. บุศรา ลิ้มนิรันดร์กุล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
นางกุศล ทองงาม	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
นายเทวินทร์ แก้วเมืองมูล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กันยายน 2556

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนาที่สูง (องค์การมหาชน) ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2556 ได้มีการลงนามในทูลัญญาอุดหนุนทุนวิจัย เริ่มดำเนินการเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2555 โดยทางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อันมีศูนย์วิจัยระบบทรัพยากรเกษตร (ศวทก.) คณะเกษตรศาสตร์ เป็นผู้รับผิดชอบ มีกำหนดแล้วเสร็จใน 9 เดือน โครงการวิจัยนี้เป็นการพยายามที่จะคิดค้นวิธีการในการตรวจสอบและวัดระดับความอยู่ดีกินดีหรือความอยู่เย็นเป็นสุขของชุมชน ซึ่งเป็นเป้าหมายที่ทุกหน่วยงานด้านการพัฒนามุ่งหวังสูงสุด โดยเฉพาะในบริบทของชุมชนบนพื้นที่สูงที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของโครงการขยายผลโครงการหลวง สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)

ในการดำเนินวิจัย ได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ในเบื้องต้นเป็นอย่างดี ดังรายละเอียดรายงานในเอกสารฉบับนี้ ผลลัพธ์ที่ได้เป็นชุดปัจจัยตัวชี้วัดความอยู่ดีมีสุข ที่เหมาะสมสำหรับชุมชนบนพื้นที่สูง ชนิดของข้อมูลที่ต้องการ และวิธีการประมวลค่าดัชนีชี้วัดของแต่ละปัจจัย และค่าดัชนีรวม ซึ่งสามารถนำไปเปรียบเทียบระหว่างแต่ละชุมชนได้จากกระบวนการศึกษาที่ใช้วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย ผลลัพธ์ที่สำคัญอย่างมากที่ได้มาคือ การที่ตัวแทนชุมชนได้มีการวิเคราะห์ชุมชนของตนเอง สามารถนำไปสู่การกำหนดประเด็นที่ต้องการปรับปรุงหรือพัฒนาเพื่อยกระดับความอยู่ดีมีสุขของชุมชนได้

โครงการวิจัยนี้เป็นการต่อยอด และบูรณาการผลงานวิจัยหลายชิ้นงาน ที่ทาง ศวทก. ได้ดำเนินงานให้กับทางสถาบันฯ ก่อนหน้านี้ ทำให้สามารถดำเนินงานเสร็จลุล่วงได้ในเวลาและงบประมาณที่จำกัด และสามารถนำผลงานไปใช้ในพื้นที่รับผิดชอบอื่นๆ ได้ คณะนักวิจัยขอขอบคุณสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ที่ได้ให้ความสำคัญของงานวิจัยด้านนี้ และได้ให้การอุดหนุนทุนวิจัยปีงบประมาณ พ.ศ. 2556 ทำให้การดำเนินงานต่างๆ เป็นไปอย่างราบรื่น

คณะผู้วิจัย ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่โครงการขยายผลโครงการหลวง และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้นำชุมชนและตัวแทนของชุมชน ในพื้นที่ศึกษาทุกแห่ง ที่ได้ช่วยอำนวยความสะดวก ให้ข้อคิดเห็น และเสียสละเวลาในการให้ข้อมูลเป็นอย่างดี ทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี

ท้ายสุดคณะนักวิจัย ขอขอบคุณ นายภูวดล ไชยวุฒิ ผู้ช่วยวิจัยของโครงการฯ ที่ได้ช่วยทำงานให้โครงการฯ จนบรรลุความสำเร็จที่ดียิ่ง

ดร. พนมศักดิ์ พรหมบุรมย์

ดร. บุศรา ลีมนิรันดร์กุล

นางกุศล ทองงาม

นายเทวินทร์ แก้วเมืองมูล

ศูนย์วิจัยระบบทรัพยากรเกษตร

คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กันยายน 2556

คณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ	ดร. พนมศักดิ์ พรหมบุรุษย์	ศูนย์วิจัยระบบทรัพยากรเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
นักวิจัย	ดร. บุศรา ลิ้มนิรัตร์กุล	ศูนย์วิจัยระบบทรัพยากรเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	นางกุศล ทองงาม	ศูนย์วิจัยระบบทรัพยากรเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	นายเทวินทร์ แก้วเมืองมูล	ศูนย์วิจัยระบบทรัพยากรเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทสรุปผู้บริหาร

ชื่อโครงการ (ภาษาไทย): กระบวนการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนและดัชนีชี้วัดความสุข
ของชุมชนบนพื้นที่สูง

(ภาษาอังกฤษ): Framework Development for Strengthening Social Capital
and Happiness Index of Highland Communities

สัญญาโครงการเลขที่ 25/2556

เสนอต่อ สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)

โดย ดร. พนมศักดิ์ พรหมบุรุษย์ หัวหน้าโครงการ ดร. บุศรา ลิ้มนิรันดร์กุล นางกุศล ทองงาม
นายเทวินทร์ แก้วเมืองมูล นักวิจัย

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง องค์การมหาชน (สวพส.) ได้ส่งเสริมการพัฒนารายได้ให้กับเกษตรกรบนพื้นที่สูงทั้งในและนอกภาคการเกษตร ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อมุ่งหวังให้คุณภาพชีวิตของชุมชนและสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงได้รับการพัฒนาเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้การดำเนินงานที่ผ่านมาของสถาบันฯ ได้พัฒนาตัวชี้วัดและดัชนีชี้วัดระดับของการพัฒนาของชุมชนบนพื้นที่สูง เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และจัดทำแผนการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทและสภาพปัญหาที่เป็นอยู่จริง อย่างไรก็ตาม แม้ตัวชี้วัดข้างต้นจะสามารถสะท้อนให้เห็นระดับของการพัฒนาในมิติต่างๆ ค่อนข้างรอบด้าน แต่ยังคงขาดมิติด้านความอยู่ดีมีสุขของชุมชนอันเป็นความมุ่งหวังหรือเป้าหมายที่แท้จริงของชุมชนซึ่งมีความเฉพาะเจาะจง โดยเฉพาะด้านอัตวิสัย (Subjective well-being) และสังคมนิเวศ ซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การศึกษาวิจัยนี้มีเป้าหมายหลักเพื่อค้นหาปัจจัยชี้วัดที่สามารถบ่งบอกสถานภาพ หรือเป็นองค์ประกอบเงื่อนไขที่จะนำไปสู่และช่วยเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของชุมชน พร้อมทั้งพัฒนากระบวนการและวิธีการในการพัฒนาและประมวลผลปัจจัยชี้วัดเหล่านี้ ที่สามารถนำไปใช้เป็นมาตรวัดเพื่อเทียบเคียงความอยู่ดีมีสุขของชุมชนต่างๆ บนพื้นที่สูงได้

ที่ผ่านมาแม้จะมีการศึกษาถึงดัชนีชี้วัดความสุขในหลายพื้นที่ของประเทศไทย แต่ไม่ครอบคลุมบริบทของชุมชนที่สูง ซึ่งมีบริบทปัจจัยสิ่งแวดล้อม รวมถึงวิถีและเป้าหมายการดำรงชีพที่มีความเฉพาะเจาะจง อันจะส่งผลสืบเนื่องสะท้อนถึงความอยู่ดีมีสุขของชุมชนที่คาดว่าจะมีความแตกต่างกันกับชุมชนอื่นๆ ในพื้นที่ราบและชุมชนเมือง คณะวิจัยได้ทำการตรวจสอบทบทวนกรอบแนวคิดด้านตัวชี้วัดความสุขที่เคยมีผู้ทำการศึกษาและรายงานไว้ในประเทศไทยเพื่อใช้เป็นกรอบอ้างอิงสำหรับการดำเนินการพัฒนาตัวชี้วัดร่วมกับชุมชนในพื้นที่ศึกษาซึ่งประกอบด้วยชุมชนเป้าหมายภายใต้โครงการขยายผลโครงการหลวงในกลุ่มน้ำปิงตอนบน 4 แห่ง ได้แก่ ปางแดงใน ปางมะกล้วย (โครงการฯ ป่าแป๋) แม่มะลอ และป่ากล้วย และโครงการขยายผลโครงการในกลุ่มน้ำน่าน 4 แห่ง ได้แก่ โป่งคำ ปางยาง น้ำแปง และสะเนียน รวมทั้งหมด 17 หมู่บ้าน

คณะวิจัยได้ดำเนินการพัฒนาตัวชี้วัดร่วมกับชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย โดยการจัดประชุมกลุ่มตัวแทนชุมชน เพื่อระดมความคิดเห็น เพื่อวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีสามารถบ่งบอก หรือนำไปสู่การอยู่ดีมีสุขของชุมชน ระหว่างการประชุมได้ใช้บัตรคำและบัตรภาพสำหรับการจดบันทึกและสื่อแสดงความคิดเห็นระหว่างผู้เข้าร่วมประชุม ซึ่งทำให้ในบางชุมชนผู้เข้าร่วมประชุมที่ไม่สามารถเขียนอ่านภาษาไทยได้สะดวกสามารถสื่อสารแสดงความคิดเห็นได้เช่นเดียวกันกับคนอื่นๆ จากแต่ละปัจจัยที่ได้จากความเห็นระหว่างการประชุม นำมาจัดหมวดหมู่เข้าด้วยกัน รวบรวมเป็นชุดองค์ประกอบและปัจจัยชี้วัดความสุขของแต่ละชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ เช่นนี้ ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความเห็น มุมมอง และร่วมคิดวิเคราะห์บริบทของชุมชน ทำให้สามารถเข้าใจชุมชนของตนเองได้ชัดเจนและรอบด้านมากขึ้น คล้ายกับการส่องกระจกดูตนเองเพื่อหาจุดบกพร่อง ที่นำไปสู่แนวทางหรือทิศทางการแก้ไขปัญหา และหรือยกระดับความอยู่ดีมีสุขของชุมชนได้

ชุดตัวชี้วัดที่ได้จากการจัดประชุมกลุ่มระดมความเห็นในชุมชนต่างๆ นำมาคัดกรอง สรุปรวมเป็นชุดตัวชี้วัดแบ่งออกเป็น 6 หมวดหมู่ รวม 31 ตัวชี้วัด ได้แก่ **หมวดเศรษฐกิจ (ทรัพย์สินเงินทอง หรือหลักประกันในชีวิต)** ประกอบด้วย 1.รายได้ครัวเรือนมั่นคง 2.มีพื้นที่ทำกินอุดมสมบูรณ์และพอเพียง 3.มีน้ำเพื่อการเกษตรพอเพียง 4.มีแหล่งทุน/แหล่งกักเก็บเงิน และ 5.มีที่อยู่อาศัยมั่นคง-ถาวรและสิ่งอำนวยความสะดวก **หมวดคนและครอบครัว** ประกอบด้วย 6.สุขภาพอนามัยดี 7.ครอบครัวเข้มแข็งอบอุ่น 8.ปลอดภัย-ยาเสพติด 9.การศึกษาที่ดี 10.มีอาหารพอเพียง ปลอดภัย **หมวดสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐาน** ประกอบด้วย 11.ถนนดี 12.มีน้ำดื่ม น้ำใช้ สะอาดและพอเพียง 13.มีไฟฟ้าใช้ 14. การสื่อสาร 15. บริการสาธารณสุข 16. มีโรงเรียน/สถานศึกษา **หมวดชุมชนและสังคม** ประกอบด้วย 17.มีผู้นำที่ดี มีความเข้มแข็ง 18.ชุมชนสงบสุข 19.ชุมชนช่วยเหลือ

แบ่งปันกัน 20.การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน 21.ปลอดภัย-ขาดเสถียร 22.การมีและปฏิบัติตาม
ตามกฎระเบียบของชุมชน 23.การกระจายข่าวสารที่ดี **หมวดวัฒนธรรมประเพณี** ประกอบด้วย 24.
การมีและปฏิบัติตามศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี 25.มีระบบผู้อาวุโส ผู้นำทางสังคม **หมวด**
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 26.ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ 27.แหล่งน้ำธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์
28.ได้ใช้ประโยชน์จากป่า 29.มีและปฏิบัติตามกฎระเบียบเพื่อรักษาธรรมชาติ 30.ชุมชนมีส่วนร่วมใน
การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ 31.ไม่มีมลภาวะ สิ่งรบกวนต่างๆ

คณะผู้วิจัยได้มีการประชุมตัวแทนชุมชนที่เคยเข้าร่วมประชุมกลุ่มในการพัฒนาตัวชี้วัด
และเจ้าหน้าที่ตัวแทนของทาง สทสท. เพื่อระดมความเห็นกำหนดน้ำหนักความสำคัญของตัวชี้วัดที่
ได้พัฒนาขึ้น วิธีการที่ใช้ในการให้น้ำหนัก คือ วิธีการที่เรียกว่า Analytical Hierarchy Process
(AHP) (Saaty,1998; Alphonse,1997) ซึ่งมีการให้น้ำหนักคู่เปรียบเทียบทีละคู่ จนครบคู่ ซึ่งใน
กระบวนการให้น้ำหนัก แบบ AHP นี้ได้ใช้โปรแกรมชื่อว่า “ร่วมตัดสินใจ” หรือ เรียกย่อว่า
“รตส” ที่พัฒนาโดย คณะนักวิจัยจากศูนย์วิจัยระบบทรัพยากรเกษตร (สททก.) คณะเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (เมธิ และ คณะ, 2549, 2550, เบญจพรธ และคณะ, 2551, 2552) มาช่วยใน
การกำหนดน้ำหนักตัวชี้วัดในโครงการนี้เช่นกัน

ผลการให้น้ำหนักตัวชี้วัดต่างๆ พบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้น้ำหนักตัวชี้วัดไล่เรียงจาก
มากไปหาน้อยได้แก่ ด้านคนและครอบครัว ด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านสังคมและชุมชน ด้าน
เศรษฐกิจ ด้านสาธารณูปโภค/โครงสร้างพื้นฐาน และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดย
มีค่าน้ำหนักความสำคัญเท่ากับ 0.306 0.207 0.184 0.103 0.102 และ 0.088 ตามลำดับ นอกจากนี้ยัง
ได้ให้ที่ประชุมทำการเปรียบเทียบความสำคัญของปัจจัยชี้วัดย่อยภายใต้ของแต่ละหมวดครบทั้ง 31
ตัวชี้วัด

คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโครงสร้างของฐานข้อมูล กคช.2ค และจปฐ. ที่ทางกรมการ
พัฒนาชุมชนได้สำรวจและจัดเก็บไว้ในปีล่าสุด เพื่อเทียบเคียงกับปัจจัยตัวชี้วัดทั้ง 31 ตัว พบว่ามี
ข้อมูลจากทั้งสองฐานข้อมูลนี้ยังไม่ครอบคลุมข้อมูลที่ต้องการสำหรับประมวลค่าปัจจัยชี้วัด
ความสุขได้ทั้งหมด อย่างไรก็ตามคณะผู้วิจัยได้ทำการสำรวจข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเพื่อนำข้อมูลที่
ได้มาทดสอบประมวลผลค่าตัวชี้วัดต่างๆ

เพื่อทดสอบใช้ตัวชี้วัดความสุขที่พัฒนาขึ้น คณะผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ตัวอย่าง
ครัวเรือนในพื้นที่ศึกษารวมทั้งสิ้น 331 ครัวเรือน เพื่อให้ได้ข้อมูลของทั้ง 31 ตัวชี้วัดจากมุมมองและ
การประเมินของผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีอยู่สภาวะความเป็นของชุมชนตัวเอง จากผลการวิเคราะห์ของ

คณะผู้วิจัย เมื่อนำมาสร้างกราฟไยแมงมุม ที่สามารถแสดงดัชนีความสุขในแต่ละด้านของแต่ละหมู่บ้านหรือของแต่ละโครงการขยายผล ก็สามารถเห็นถึงความความบกพร่องในการพัฒนาด้านต่างๆ จากแกนต่างๆ 31 แกน (31 ตัวชี้วัด) พบว่าหมู่บ้านในโครงการหลวง และโครงการขยายผลโครงการหลวงหลายแห่งยังมีปัญหาการพัฒนาในหลายๆด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการขยายผลโครงการหลวงปางแดงใน แม่ะล่อ และปากกล้วย ในลุ่มน้ำปิงตอนบน ดัชนีแสดงการพัฒนาในระดับ 0-1 ของทั้ง 31 ดัชนี และสามารถเปรียบเทียบกันได้ทุกหมู่บ้าน (หรือโครงการ) สามารถนำมาสร้างแผนพัฒนาหมู่บ้าน หรือ แผนพัฒนาลุ่มน้ำเพื่อยกระดับความสุขของชุมชนได้

งานอีกส่วนหนึ่งคือการผนวกผลการคำนวณตัวชี้วัดและดัชนีความอยู่ดีมีสุขเข้าไปในระบบเรียกใช้และแสดงผลเชิงแผนที่ (โปรแกรม RestusView) ซึ่งเป็นโปรแกรมแสดงฐานข้อมูลภูมิสารสนเทศด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่ทาง สวทค. ได้พัฒนาให้กับทางสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ทำให้สามารถแสดงผลตัวชี้วัดด้านต่างๆ ของพื้นที่ศึกษาแต่ละแห่ง หรือแสดงเปรียบเทียบค่าดัชนีชี้วัดของทั้ง 8 แห่งในรูปแบบที่และแผนภูมิได้โดยสะดวก

ในการดำเนินวิจัย ได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ในเบื้องต้นเป็นอย่างดี ดังรายละเอียดรายงานในเอกสารฉบับนี้ ผลลัพธ์ที่ได้เป็นชุดปัจจัยตัวชี้วัดความอยู่ดีมีสุข ที่เหมาะสมสำหรับชุมชนบนพื้นที่สูง ชนิดของข้อมูลที่ต้องการ และวิธีการประมวลค่าดัชนีชี้วัดของแต่ละปัจจัย และค่าดัชนีรวม ซึ่งสามารถนำไปเปรียบเทียบระหว่างแต่ละชุมชนได้ จากกระบวนการศึกษาที่ใช้วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย ผลลัพธ์ที่สำคัญอย่างมากที่ได้มาคือการที่ตัวแทนชุมชนได้มีการวิเคราะห์ชุมชนของตนเอง สามารถนำไปสู่การกำหนดประเด็นที่ต้องการปรับปรุงหรือพัฒนาเพื่อยกระดับความอยู่ดีมีสุขของชุมชนได้

Executive Summary

The Highland Research and Development Institute – HRDI (Public Organization) has been carried on its main responsibility in attempt to improve livelihood of highland communities which lies on sustainable social and economic development in parallel with promoting natural resource and biodiversity conservation. In order to monitor and assess the progress of its efforts, the HRDI developed the highland development indicators (HDI) dealing with livelihood capitals and ecological aspects. The HDI can ease the comparison of various development aspects across villages and thus development plans can be easily designed. Recently, there is a paradigm shift on assessing the nugget goal of development into happiness or human well-being which encompasses and subjects to quantitative measurement. This research project was designed in an attempt to define factors and indicator that measure social progress in more holistic and psychological terms expressing well-being or happiness within a highland community.

The research works relevant to assessing and measuring happiness in various community scales and social-ecological system contexts were reviewed and synthesized in order to frame and scope range of existing happiness indicators. This research study covers 17 communities in eight Royal Project extension projects (RPEP), which are four RPEP in the upper Ping river basin (Pang Daeng Nai, Pang Makluay (Pa-pae RPEP), Mae Malor and Pa-Kluay; four RPEA in the Nan river basin (Pong Kham, Pang Yang, Nam Paeng and Sanean).

The happiness development process has been carried on through focus group meeting, an intensive participation of the representatives from such target community. An ice breaking starts with asking the participant an open question “Do you know happiness? Do you want to achieve happiness? Then followed by series of questions that stimulate each individual and/or all participants to express their opinion on how to measure or indicate the happiness of their own village or such a highland community. Each expression was recorded on a card using words and/or drawing picture to ensure the communication and understanding among participant through the discussing process. All the expressions were categorized into groups based on livelihood capitals, social and cultural aspects. Getting deeply involving in the brain storming and discussing process, the participants have exchange their different point of views that led to a “clear picture” of their livelihood context. Furthermore, the participants could see by themselves how to achieve or improve happiness or well-being of their community.

All the happiness indicators derived from several focus group meeting were synthesized and grouped into six categories, with altogether selected 31 happiness indicators which are:

- Financial and assets: 1) stable household income indicated by household income, permanent profession, debt and saving money; 2) adequate and fertile agricultural land, 3) adequate water use supplied for agriculture, 4) source and access to credit and 5) good house and accommodations.
- Human and family: 6) good health (physically and mentally, relaxation), 7) strong and warm heated family, 8) alcohol and drugs free, 9) good education, 10) sufficient and safe food.
- Infrastructure and public services: 11) transportation, 12) adequate and good quality of water supply for household use, 13) electricity, 14) communication indicated by good mobile phone signal and access to information, 15) public health service, 16) school.
- Social empowerment: 17) good and strong leader, 18) tranquility, unity and crime free, 19) helping and sharing society, 20) people participation, 21) all vices and drug free, 22) Social regulation and enforcement, 23) good community communication
- Social and culture: 24) existing of cultures, 25) social leader and function to manage social problem
- Natural resource and environment: 26) forest richness, 27) natural water sources, 28) forest minor products, 29) regulation and enforcement for natural resource conservation, 30) people participation in natural resource conservation, 31) Pollutions e.g. garbage noise, smoke.

The research team conducted a focus group meeting involving representatives from the target villages and staffs of the Highland Research and Development Institute, to collectively determine weighted score of the indicators, using Analytical Hierarchical Process (AHP). The group was asked to compare the important of one indicator to all others within its sub-category, using pair comparison. The “Participatory decision-making” software researched and developed by a Center for Agricultural Resource System Research (CARSR) team Faculty of Agriculture, Chiang Mai University was used to facilitate the process.

The resulted weighted scores distributed to the six main indicators, from high to low scores as 1) human and family indicators (0.306 score), 2) Social and cultural indicators (0.207 score), 3) social empowerment indicators (0.184 score), 4) financial and assets indicators (0.103 score), 5) infrastructure and public service (0.102 score) and 6). Natural resource and environment (0.088 score). In addition, the weighted score can be enumerated for each individual indicator.

The research team explored structure of “*Kor Chor Chor Song Khor*” and “*Jor Por Thor*” database sets in order to assess the compatibility of their data that may enhance formulating the 31 developed happiness indicators. This effort found that further revision and recapitulation of the current happiness indicators are needed in order to be more compatible with and able to use these two database sets.

The research team conducted questionnaire survey interviewing 331 samples households in the studied villages to gather the data relevant to the 31 indicators. Then, the surveyed data was analyzed and used for formulating the happiness indices. Values of indices were plotted in spider diagrams which can display the 31 aspects of happiness. These diagrams can show clearly how each village or RPEP fall short of decent development in various aspects. Communities or extension sites had development problems in various aspects as displayed in the 0-1 dimension of the 31 indices, especially Pang Daeng Nai, Mae Malor, and Pa Kluay communities. Comparison can then be made across villages or watersheds and thus development plans can be easily designed.

The team also incorporated happiness indicators and indices into the existing software program developed by the Highland Research and Development Institute called “RestusView”. This facilitated visual displays of these indicators and indices altogether with other resource-related maps in the areas.

In conclusion, the research team has developed methods for construction of happiness indicators for highland communities and tested them in pilot sites with good results. One of an important outcome from this participatory happiness indicators development process is the capacity building of the local participants regard to ability in understanding and analyzing their holistic livelihood context that leads to the common aspect and direction to improve their happiness.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
คณะนักวิจัย	ค
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	จ
สารบัญ	ฐ
สารบัญตาราง	ด
สารบัญภาพ	ท
บทคัดย่อ	บ
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 ทบทวนเอกสาร	5
2.1 ความสุข: ตัวชี้วัดและดัชนีชี้วัด	5
2.2 ตัวชี้วัดและดัชนีชี้วัดการพัฒนา	37
บทที่ 3 วิธีการศึกษา	45
3.1 กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย	45
3.2 ขอบเขตโครงการวิจัย	46
3.3 ข้อมูลภูมิสังคมของพื้นที่ศึกษา	46
3.3.1 ข้อมูลทั่วไป	46
3.3.2 ข้อมูลภูมิสารสนเทศ	47
3.3.3 ข้อมูล กชช. 2 ค และ จปฐ.	47
3.4 กำหนดนิยามและตัวชี้วัดความเข้มแข็งและความอยู่ดีมีสุขของชุมชน	47
3.4.1 การเตรียมสถานที่และอุปกรณ์	48
3.4.2 ระหว่างดำเนินการ	49
3.4.3 ขั้นตอนการดำเนินการประชุมกลุ่ม	49
3.5 กำหนดชุดตัวชี้วัด ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	51
3.6 การกำหนดความสำคัญของตัวชี้วัด และการประมวลผลดัชนีชี้วัด	52

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 พื้นที่ศึกษา	55
4.1 โครงการขยายผลโครงการหลวงในกลุ่มน้ำปิงตอนบน	61
4.1.1 บ้านปางแดงใน	62
4.1.2 บ้านปางมะกล้วย	62
4.1.3 บ้านป่ากล้วย	63
4.1.4 บ้านแม่มะล	63
4.2 โครงการขยายผลโครงการหลวงในกลุ่มน้ำน่าน	64
4.2.1 บ้านศรีบุญเรือง	65
4.2.2 บ้านน้ำไช้ บ้านคอนคู้พงษ์ และบ้านโป่งคำ	66
4.2.3 บ้านปางยาง และบ้านขุนกูน	66
4.2.4 บ้านน้ำเป่ง	67
4.2.5 บ้านละเห้ยา	68
4.2.6 บ้านห้วยระพี	68
4.2.7 บ้านห้วยเสือ	69
บทที่ 5 ข้อมูลภูมิสารสนเทศ กชช.2ค และ จปฐ.	71
5.1 ข้อมูลภูมิสารสนเทศ	71
5.2 ข้อมูล กชช.2ค และ จปฐ.	74
5.2.1 ข้อมูล กชช.2ค	74
5.2.2 ข้อมูล จปฐ.	76
บทที่ 6 ตัวชี้วัดความอยู่ดีมีสุขและการเปรียบเทียบความสำคัญ	85
6.1 การประชุมกลุ่มเพื่อกำหนดตัวชี้วัดความเข้มแข็งและความอยู่ดีมีสุขของชุมชน	85
6.2 การกำหนดความสำคัญของตัวชี้วัดความอยู่ดีมีสุขของชุมชน	92
บทที่ 7 การประเมินผลค่าดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขโดยใช้แบบสอบถาม	99
7.1 จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง	99
7.2 ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนตัวอย่าง	100
7.3 การถือครองที่ดินเพื่อการเกษตร และการใช้ประโยชน์ที่ดิน	102

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
7.4 รายได้ แหล่งรายได้ และหนี้สินของครัวเรือน	108
7.5 การประเมินความคิดเห็นของครัวเรือนต่อความสำคัญของ ดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุข	112
บทที่ 8 การประมวลผลตัวชี้วัดและค่าดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุข	121
8.1 ค่าตัวชี้วัดด้านเงินทุน ทรัพย์สิน	124
8.2 ค่าตัวชี้วัดด้านคนและครอบครัว	126
8.3 ค่าตัวชี้วัดด้านสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐาน	126
8.4 ค่าตัวชี้วัดด้านชุมชนและสังคม	128
8.5 ค่าตัวชี้วัดด้านวัฒนธรรมประเพณี	129
8.6 ค่าตัวชี้วัดด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม	130
8.7 ค่าตัวชี้วัดความสุขโดยรวม	131
บทที่ 9 การพัฒนาระบบแสดงผลดัชนีวัดเชิงพื้นที่	137
9.1 การแสดงข้อมูลดัชนีวัดความอยู่ดีมีสุขของชุมชนบนที่สูงใน โปรแกรม “Resutus View”	138
9.2 การแสดงชั้นข้อมูลดัชนีวัดความอยู่ดีมีสุขของชุมชนบนพื้นที่สูง	141
บทที่ 10 แผนการพัฒนาเพื่อยกระดับความเข้มแข็งและความอยู่ดีมีสุขของชุมชน	145
10.1 ปางแดงใน	145
10.2 ปางมะกั่วย (ป่าแป๋)	146
10.3 แม่มะลอ	146
10.4 ป่ากล้วย	147
10.5 โป่งคำ	148
10.6 ปางยาง	148
10.7 น้ำแปง	148
10.8 สะเนียน	149
บทที่ 11 สรุปและวิจารณ์ผล	151
เอกสารอ้างอิง	155
ภาคผนวก ก – แบบสอบถาม	157

ภาคผนวก ข – ภาพการประชุมกลุ่ม	169
ภาคผนวก ค – ตัวอย่างภาพที่ใช้สื่อความหมายถึงความสุข	173
ภาคผนวก ง – ตัวอย่างบัตรภาพ	177
ภาคผนวก จ – ตัวอย่างรายงานสรุปข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน	183
ภาคผนวก ฉ – คู่มือการใช้งาน RestusView: คำนึงชีวิตความอยู่ดีมีสุขของชุมชนบนพื้นที่สูง	187

สารบัญตาราง

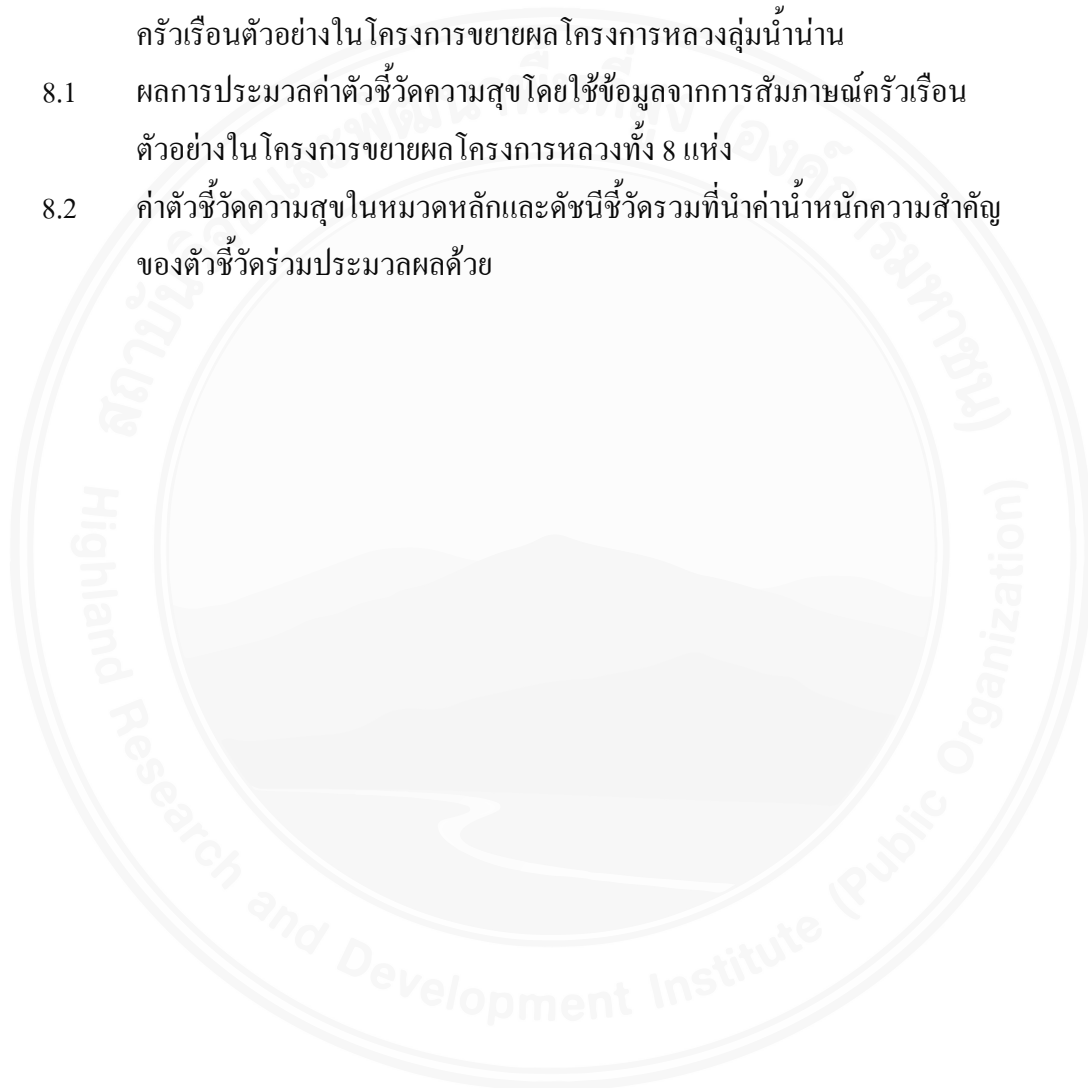
ตารางที่	หน้า	
2.1	ดัชนีความอยู่ดีมีสุข องค์กรประกอบ และตัวชี้วัดของคนไทย	7
2.2	ดัชนีชี้วัด “ความอยู่เย็นเป็นสุข” ของชุมชนหรือความสุขมวลรวมชุมชน	9
2.3	ดัชนีชี้วัด “ความสุขมวลรวม” (Gross Domestic Happiness Index) ของประชาชนชาวไทย (เอแบคโพลล์)	12
2.4	หมวดความสุข และตัวชี้วัดความสุขของประเทศไทย	16
2.5	ดัชนี “ความอยู่ดีมีสุขมวลรวมคนไทย”	17
2.6	เป้าหมายความสุขมวลรวม และตัวชี้วัดการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่น ตำบลบ้านเลือก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี	19
2.7	องค์กรประกอบตัวชี้วัดความอยู่ดีมีสุขของคนเมืองเลย	22
2.8	องค์กรประกอบและตัวชี้วัด “ความอยู่ดีมีสุข” ที่ได้พัฒนาขึ้น โดยหน่วยงาน และกรณีศึกษาต่างๆ ในประเทศไทย	25
2.9	ตัวชี้วัดการพัฒนา 19 ตัว	37
4.1	พื้นที่ศึกษาโครงการขยายผลโครงการหลวงในกลุ่มน้ำปิงและลุ่มน้ำน่าน – ชนเผ่าและจำนวนครัวเรือน	57
4.2	พื้นที่ศึกษาโครงการขยายผลโครงการหลวงในกลุ่มน้ำปิงและลุ่มน้ำน่าน – สภาพภูมิประเทศ การใช้ประโยชน์ที่ดิน โครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคม	58
4.3	ข้อมูลพื้นฐานด้านอาชีพ รายได้ การรวมกลุ่ม จุดแข็ง และประเด็นปัญหา พื้นที่ศึกษาโครงการขยายผลโครงการหลวง ในลุ่มน้ำปิง และลุ่มน้ำน่าน	59
4.4	จำนวนครัวเรือน เชื้อชาติ ศาสนา อาชีพหลัก และแหล่งรายได้ของชุมชน ในโครงการขยายผลโครงการหลวงในกลุ่มน้ำปิง	61
4.5	จำนวนครัวเรือน เชื้อชาติ ศาสนา อาชีพหลัก และแหล่งรายได้ของชุมชน ในโครงการขยายผลโครงการหลวงลุ่มน้ำน่าน	64
5.1	ข้อมูลเชิงพื้นที่เบื้องต้นของพื้นที่ศึกษาต่างๆ ที่ได้รวบรวมไว้	71
5.2	โครงสร้างฐานข้อมูล จปฐ (ปี 2555) ระดับสมาชิกครัวเรือน	80
5.3	โครงสร้างฐานข้อมูล จปฐ (ปี 2555) ระดับครัวเรือน	81
6.1	การดำเนินการจัดประชุมกลุ่ม (Focus group meeting)	85

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
6.2	องค์ประกอบความสุขของชุมชนที่ได้จากการประชุมกลุ่ม	88
6.3	องค์ประกอบความสุขของชุมชนที่ได้จากการประชุมกลุ่ม แล้วบูรรวมเข้าด้วยกัน	91
6.4	น้ำหนักความสำคัญของแต่ละหมวด และของตัวชี้วัดต่างๆ ในแต่ละหมวด	97
7.1	จำนวนครัวเรือนตัวอย่างที่สัมภาษณ์เก็บข้อมูล จำแนกตามโครงการขยายผล โครงการหลวงลุ่มน้ำปิงตอนบนและลุ่มน้ำน่าน	99
7.2	ข้อมูลหัวหน้าครัวเรือน และสมาชิก ของครัวเรือนตัวอย่างใน โครงการขยายผล โครงการหลวงลุ่มน้ำปิงตอนบน	101
7.3	ข้อมูลหัวหน้าครัวเรือน และสมาชิก ของครัวเรือนตัวอย่างใน โครงการขยายผล โครงการหลวงลุ่มน้ำน่าน	102
7.4	พื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร และข้อมูลการปลูกพืชบางชนิดใน โครงการขยายผล โครงการหลวงลุ่มน้ำปิงตอนบน	105
7.5	พื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร และข้อมูลการปลูกพืชบางชนิดใน โครงการขยายผล โครงการหลวงลุ่มน้ำน่าน	106
7.6	พืชชนิดอื่นที่ครัวเรือนตัวอย่างปลูกในโครงการขยายผลโครงการหลวง ลุ่มน้ำปิงตอนบนและลุ่มน้ำน่าน	107
7.7	รายได้ และหนี้สินของครัวเรือนตัวอย่างโครงการขยายผลโครงการหลวง ลุ่มน้ำปิงตอนบน	109
7.8	รายได้ และหนี้สินของครัวเรือนตัวอย่างใน โครงการขยายผลโครงการหลวง ลุ่มน้ำน่าน	111
7.9	คะแนนความสำคัญของดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือนตัวอย่างในโครงการ ขยายผลโครงการหลวงลุ่มน้ำปิงตอนบน	113
7.10	คะแนนความสำคัญของดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุข ของครัวเรือนตัวอย่างในโครงการ ขยายผลโครงการหลวงลุ่มน้ำน่าน	115
7.11	คะแนนการประเมินดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขตามที่เป็นอยู่ปัจจุบัน ของ ครัวเรือนตัวอย่างในพื้นที่ขยายผลโครงการหลวงลุ่มน้ำปิงตอนบน	117

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
7.12	คะแนนการประเมินดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขตามที่เป็นอยู่ปัจจุบัน ของ ครัวเรือนตัวอย่างในโครงการขยายผลโครงการหลวงลุ่มน้ำน่าน	119
8.1	ผลการประมวลค่าตัวชี้วัดความสุข โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครัวเรือน ตัวอย่างในโครงการขยายผลโครงการหลวงทั้ง 8 แห่ง	121
8.2	ค่าตัวชี้วัดความสุขในหมวดหลักและดัชนีชี้วัดรวมที่นำค่านำหนักความสำคัญ ของตัวชี้วัดร่วมประมวลผลด้วย	134

สารบัญญภาพ

ภาพที่	หน้า	
3.1	กรอบแนวคิดการดำเนินงานวิจัย	45
4.1	โครงการขยายผลโครงการหลวงในกลุ่มน้ำปิงตอนบน	55
4.2	โครงการขยายผลโครงการหลวงในกลุ่มน้ำน่าน	56
5.1	ชั้นข้อมูลพื้นฐาน และชั้นข้อมูลชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ โครงการขยายผล โครงการหลวงโป่งคำ	72
5.2	ชั้นข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน โครงการขยายผลโครงการหลวงโป่งคำ	72
5.3	ชั้นข้อมูลแปลงเกษตรกร โครงการขยายผลโครงการหลวงโป่งคำ	73
5.4	ตัวอย่างหน้าจอ และเมนูหลักของ โปรแกรม NRD2554	74
5.5	การใช้โปรแกรม NRD2554 เพื่อจัดทำรายงานสรุปข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน	75
5.6	การใช้โปรแกรม NRD2554 เพื่อจัดทำรายงานสรุปข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน	76
5.7	การเริ่มใช้งาน โปรแกรมการบันทึกและประมวลผลข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน(จปฐ.) ปี 2555 - 2559	77
5.8	เมนูหลักของ โปรแกรม BMN55	77
5.9	ส่วนของการนำเข้าข้อมูล	78
5.10	ตัวอย่างการใช้โปรแกรม BMN55 รายงานผลฐานข้อมูล จปฐ. ระดับหมู่บ้าน	79
5.11	ตัวอย่างรายงานผลฐานข้อมูล จปฐ. ระดับหมู่บ้าน หมวดที่ 1 และ 2	79
5.12	ตัวอย่างรายงานผลฐานข้อมูล จปฐ. ระดับหมู่บ้าน หมวดที่ 3 4 และ 5	80
6.1	ตัวอย่างอุปกรณ์ใช้ในการจัดประชุมกลุ่ม	86
6.2	ตัวอย่างบัตรคำและบัตรภาพผลลัพธ์องค์ประกอบและปัจจัยบ่งชี้ความอยู่ดี มีสุขของชุมชน	87
6.3	การประชุมระดมความเห็นเพื่อกำหนดน้ำหนักความสำคัญของตัวชี้วัด	93
6.4	หน้าต่างของโปรแกรม รตส.	93

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
6.5	โครงสร้างของตัวชี้วัดในหมวดต่างๆ ที่สร้างในโปรแกรม รตส.	94
6.6	การให้ค่าความสำคัญ	95
6.7	ผลของการเปรียบเทียบทีละคู่	95
6.8	ผลการเปรียบเทียบตัวชี้วัดหลักในหมวดต่างๆ	96
6.9	ผลการเปรียบเทียบตัวชี้วัดย่อยในหมวดคนและครอบครัว	96
8.1	ค่าตัวชี้วัดความสุขทั้ง 31 ตัว ของชุมชนใน 4 โครงการขยายผลโครงการหลวง ในกลุ่มน้ำปิงตอนบน	123
8.2	ค่าตัวชี้วัดความสุขทั้ง 31 ตัว ของชุมชนใน 4 โครงการขยายผลโครงการหลวง ในกลุ่มน้ำน่าน	124
8.3	กราฟแท่งเปรียบเทียบค่าตัวชี้วัดในหมวดเงินทุน ทรัพย์สิน ของชุมชน ใน 8 โครงการขยายผลโครงการหลวง	125
8.4	กราฟแท่งเปรียบเทียบค่าตัวชี้วัดในหมวดคนและครอบครัว ของชุมชน ใน 8 โครงการขยายผลโครงการหลวง	126
8.5	กราฟแท่งเปรียบเทียบค่าตัวชี้วัดในหมวดสาธารณูปโภคและ โครงสร้างพื้นฐาน ของชุมชนใน 8 โครงการขยายผลโครงการหลวง	128
8.6	กราฟแท่งเปรียบเทียบค่าตัวชี้วัดในหมวดชุมชนและสังคมของชุมชน ใน 8 โครงการขยายผลโครงการหลวง	129
8.7	กราฟแท่งเปรียบเทียบค่าตัวชี้วัดในหมวดวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน ใน 8 โครงการขยายผลโครงการหลวง	130
8.8	กราฟแท่งเปรียบเทียบค่าตัวชี้วัดในหมวดทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของชุมชนใน 8 โครงการขยายผลโครงการหลวง	131
8.9	ค่าตัวชี้วัดในหมวดหลัก ของชุมชนในโครงการขยายผลโครงการหลวง ในกลุ่มน้ำปิงตอนบน	132
8.10	ค่าตัวชี้วัดในหมวดหลัก ของชุมชนในโครงการขยายผลโครงการหลวงในกลุ่มน้ำน่าน	133
8.11	ค่าตัวชี้วัดชี้วัดความสุขในหกหมวดหลักของชุมชนพื้นที่ศึกษาในโครงการขยายผล โครงการหลวงในกลุ่มน้ำปิงตอนบนและกลุ่มน้ำน่าน	134

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า	
8.12	ค่าตัวชี้วัดชี้วัดความสุขของชุมชนในพื้นที่ศึกษา โครงการขยายผลโครงการหลวง ในกลุ่มน้ำปิงตอนบนและลุ่มน้ำน่าน	135
9.1	เมนูเลือกพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวง	138
9.2	เมนูแสดงชั้นข้อมูล	139
9.3	เมนูแสดงชั้นข้อมูลพื้นฐาน	139
9.4	การเลือกแสดงชั้นข้อมูลพื้นฐาน	140
9.5	โครงการขยายผลโครงการหลวงในพื้นที่ลุ่มน้ำน่านตอนบน	140
9.6	เมนูแสดงดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุข ระดับโครงการขยายผลโครงการหลวง	141
9.7	รายละเอียดดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขด้านต่างๆ ของโครงการขยายผลโครงการหลวง โป่งคำ	142
9.8	ดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขในหมวดหลักและดัชนีรวม (Composite index) ของโครงการขยายผลโครงการหลวงโป่งคำ	142
9.9	เปรียบเทียบดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขด้านต่างๆ ของโครงการขยายผลโครงการหลวง ในพื้นที่ลุ่มน้ำน่านตอนบน	143
9.10	เปรียบเทียบดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขในหมวดหลักและดัชนีชี้วัดรวม (Composite index) ของโครงการขยายผลโครงการหลวงในพื้นที่ลุ่มน้ำน่านตอนบน	143